

Zoon van Nijverdalse verzetsheld ontpopt zich als expert over Joodse onderduikkinderen: ‘Wat heeft die wanhopige ouders bezield?’

Bert Jan Flim ontsluit in het herinneringscentrum van Kamp Westerbork dossiers over Joodse kinderen, die jarenlang zaten ondergedoken in Nederlandse gezinnen. © Robin Hilberink

Door Han Haveman 04-05-23, De Stentor

Bert Jan Flim heeft een enorme fascinatie voor de keuzes, die mensen in extreme omstandigheden maken. Wat bezielt hen, wat maakt dat ze juist zo handelen met daaraan gekoppeld de vraag: ‘Wat zou jij hebben gedaan?’ Dat deze zoon van een Nijverdalse verzetsheld zich toeleegde op het lot van Joodse onderduikers mag geen verrassing heten.

Zijn leven wordt zeker niet beheerst door de Tweede Wereldoorlog, maar die oorlog is ook nooit ver weg. Het is al bijna 40 jaar zijn werkgebied, wat hem naar eigen zeggen maakt tot ‘één van de experts op het gebied van de Jodenvervolging in ons land’.

Flim (66) was/is historicus, (NIOD)-onderzoeker, (universitair) docent, publicist en ook verzamelaar van Joodse dossiers en mede daardoor soms vraagbaak van de Israëlische ambassade bij het toekennen van een Yad Vashem onderscheiding.

Verzetsgroep

Vader Herman was bakker in Nijverdal en in de oorlogsjaren prominent lid van de Gereformeerde verzetsgroep Naamloze Vennootschap, die zich vooral toelegde op het vinden van onderduikadressen voor Joodse kinderen. Een deel van hen werd ondergebracht in Nijverdal en omgeving bij klanten van de bakker, waar Herman op een bepaald moment de zorg had voor zeventig van hen.

Een deel van deze kinderen was onder de neus van de Duitsers weg gesmokkeld uit de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam, die diende als verzamelplek voor Joden voor hun deportatie naar de concentratiekampen. Onder hen Ed van Thijn, later prominent PvdA-politicus, burgemeester van Amsterdam en minister van Binnenlandse Zaken.

Ed van Thijn

En juist een bezoek van Van Thijn aan zijn ouders maakte Bert Jan duidelijk welke belangrijke rol Herman in het Verzet had gespeeld. „Thuis werd nooit veel over de oorlog gesproken, maar we wisten dat vader had geholpen Joodse kinderen voor de Duitsers te verbergen. Op een dag stonden toenmalig minister Ed van Thijn en zijn vrouw in wielerkloffie voor onze deur. Ik deed open en hij vroeg naar mijn vader. Die verbazing werd nog groter toen ze even later gezellig met elkaar aan het praten waren. Van Thijn kwam polsen of mijn vader eventueel een Yad Vashem zou accepteren. Mijn vader stelde als voorwaarde dat de hele NV Groep die onderscheiding zou krijgen, wat een diepe zucht bij Van Thijn ontlokte.”

‘Op een presenteerblaadje’

Zo kwam Bert Jan erachter dat zijn vader jarenlang deel uitmaakte van een bekende landelijke verzetsgroep. „Mijn afstudeeronderwerp werd me als geschiedenisstudent op een presenteerblaadje aangeboden. Ik ben later gepromoveerd op een onderzoek naar nog eens drie andere verzetsgroepen, die Joodse kinderen hielpen onderduiken”, vertelt hij.

Oorlogstrauma

Hoewel de oorlog geen prominente rol speelde in zijn jeugd, merkte Bert Jan dat zijn vader hierdoor een flink trauma had opgelopen. „Hij bleek mentaal zwaar aangeslagen te zijn. Dat had te maken met het verlies van zijn broer Wim. En op 22 maart 1945 werden de bakkerij en bijbehorende woning bij een bombardement op Nijverdal geheel vernield. Daarbij kwam ook een vriend van hem om.”

De bezetting van een school in Bovensmilde maakte mijn vader zo woest, dat hij met een stengun op de kapers af wilde gaan

Stengun

Maar bovenal bleef hij zich afvragen of hij als verzetsman het soms niet anders en beter had kunnen of zelfs moeten doen, vertelt Bert Jan. „Had hij niet nog meer Joodse kinderen kunnen redden? Die verantwoordelijkheid drukte loodzwaar op hem, zorgde voor een schuldcomplex. Hij knapte toen de Molukkers in 1977 een lagere school in Bovensmilde bezetten. Dat maakte hem zo woest. Hij wilde zelf op de kapers afgaan en pakte een stengun die vanaf de oorlog op zolder verborgen lag. Hij was geheel ontoerekeningsvatbaar [...]”

Bert Jan Flim omschrijft zichzelf als ‘één van de experts in ons land over de Joodse onderduikers’. © Robin Hilberink

Pleegkinderen

Bert Jan heeft sinds januari 2022 zijn tanden gezet in het ontsluiten van de archieven van de Regeringscommissie voor Oorlogs Pleegkinderen (OPK). „Het gaat om weeskinderen van wie de ouders door oorlogsomstandigheden zijn omgekomen. Veelal Joden, die zijn vergast. Nederland wilde na de oorlog weer een rechtstaat opbouwen en vond dat ieder kind een wettige vertegenwoordiger moest hebben. Dus ook alle kinderen, die ondergedoken hadden gezeten”, vertelt Bert Jan.

Dossiertijger

Het gaat om 1874 dossiers, waarin 2500 tot 3000 kinderen worden genoemd. Bert Jan heeft sinds juni 2022 een kamertje in het herinneringscentrum van Kamp Westerbork in Hooghalen, waar hij nu dagelijks werkt aan deze dossiers. Hij verwacht eind dit jaar klaar te zijn met deze megaklus en wil dan een boek schrijven over Joodse kinderen die waren ondergedoken, de kroon op zijn werk.

‘Vreselijke verhalen’

Vanwege de privacy van deze kinderen en nabestaanden kan hij geen namen noemen, maar hij erkent direct dat de dossiers vreselijke verhalen bevatten, variërend van totaal onbegrip over de Joodse tradities (‘Waarom wil jij dit lekkere stukje varkensvlees niet eten?’) tot pure uitbuiting, mishandelingen en zelfs seksueel misbruik. Maar ook van pure wanhoop, die Joodse ouders deed besluiten afstand te doen van hun kind, vaak beseffend dat zij de oorlog waarschijnlijk niet zouden overleven.

Abortus met zeven maanden

Verhalen over een Joodse vrouw, die zeven maanden zwanger was en tot een obscure abortus besloot in de hoop dan zelf een betere overlevingskans te hebben na haar deportatie. Over hoe die abortus haar dermate lichamelijk verzwakte dat ze bij aankomst in het concentratiekamp direct werd vergast. Of over zeven Joodse kinderen, die nooit hebben geweten wie hun biologische ouders waren.

Hoe groot moet de kinderwens van een echtpaar zijn om een Joods kind te stelen?

Bert Jan Flim, historicus

Historicus Bert Jan Flim op de gedenkplek in Kamp Westerbork. © Robin Hilberink

‘Misdadig gedrag’

Of over dat Nederlandse kinderloze echtpaar, dat een veilige plek bood aan een hoogzwangere Joodse vrouw. Vijf dagen na de bevalling zetten ze deze vrouw echter op straat. Het kind legden ze te vondeling en natuurlijk werd die baby

door hen gevonden en vervolgens aangegeven als hun kind. „Een extreme kinderwens leidde tot crimineel gedrag. Het was dat een buurman van het echtpaar dit kind bij de OPK heeft aangegeven, anders was deze misdaad nooit uitgekomen. Natuurlijk raken dit soort verhalen je, laten je niet onberoerd en steeds weer komt dan bij mij de vraag op, wat heeft hen bezielde?“, zegt Bert Jan.